

Жиырма үшінші Халықаралық лингвистикалық олимпиада

Бухарест (Румыния), 26 шілде – 2 тамыз 2026 ж.

Жеке сайыс есептерінің шешімдері

Есеп 1. Дауысты дыбыстар (V): [i, u, ə, a] ↔ **i, u, e, a** .

Дауыссыздар (C):

• үнді дауыссыздар (N): [m, n, ŋ, j] ↔ **m, n, ng, y**

• қатаң шұғыл дауыссыздар (T): **p, t, c, k, q**

• қатаң ызың дауыссыздар (S): [f, ʈ, s, x, χ]

← [p, t, c, k, q]

→ **v, l, s, g, r**

* V немесе Z алдында

* созылғанда

(Т.Т тізбегінде)

* S-тен кейін

* T-тен кейін

* T алдында

← [p^h, t^h, c^h, k^h, q^h]

* S алдында

* сөз аяғында

→ **vv, ll, ss, gg, rr**

• ұяң ызың дауыссыздар (Z):

[v, ʒ, z, ʒ, ʒ] → **v, l, s, g, r**

* екі V арасында

* V мен N арасында

(кез келген ретімен)

T мен Z арасына (кез келген ретімен) **'**

қойылады.

* S алдында

Екпін ережесі:

• Егер бірінші буын (C)VC болса, екпін соған түседі; әйтпесе екпін екінші буынға түседі.

• Екпін алғашқы екпінді буынан бастап, соңғысын қоспағанда буын аралата түседі.

• Егер екпін (C)V-ге түссе: $'(C_1)V.C_2 \rightarrow \begin{cases} '(C_1)V.C_2 & (\text{егер } V = a, i, u) \\ '(C_1)VC_2.C_2 & (\text{егер } V = ə) \end{cases}$

• Тек ЖОЮ-да: $\dots(C)VC.'(C)V.(C)V(C)\dots \rightarrow \dots'(C)VC.(C)V.'(C)V(C)\dots$ (ереже басынан басталады).

(a)

1.	[^h məʈ.qu.'ʒəʒ.ʒi.'ux.ta]	melquleliurta
2.	[qa.'ja:.pix.'ka:.ni]	qayapigkani
3.	[ta.'ʈi:.χaq ^h]	tallirraq
4.	[^h kəx.sa.'ʈ.ku.taq ^h]	keggsailkutaq
5.	[^h cup.ʒa.'ʈax.tuq ^h]	cup'gallagtuq

(HC)

(b)

6.	aartartuq	[a.'aχ.taχ.tuq ^h]
7.	akekataki	[a.'kək.ka.'ta:.ki]
8.	negavgun	[nə.'ʒav.ʒun]
9.	atasuak	[a.'ta:.zu.ak ^h]
10.	ner'ciquq	[^h nəv.ci.quq ^h]
11.	alikenritaqa	[a.'ʒi:.kən.'ki:.ta.qa]
		[a.'ʒi:.kən.ki.'ta:.qa]
12.	neqlinrrarmek	[^h nəq ^h .ʈin.'χaχ.mək ^h]

(HC)

(ЖОЮ)

Есеп 2.

- (a) 1. **kpêdê** — С. қуырғанда қараятын жаңғақ
2. **kpêdêkpêdê** — А. қара
3. **kpaapî ntóó** — В. аппақ
4. **kpaapî tp:oo** — G. ақ қакаду баланы
5. **nkéli tp:oo** — D. шағын кеме
6. **tpile kpaapîkpaapî** — F. ақ нәрсе
7. **yî yââ taataa** — E. ағаштың жапырақтары қызыл
8. **chêêpî mbwii miyó** — M. екі ұзын, жіңішке тас
9. **kinikini** — K. майлы
10. **lîmî k:ii** — N. тез («найзағай сияқты»)
11. **mty:aamty:aa** — P. тәтті (сын есім)
12. **mty:aa wee** — H. ара (жануар)

- (b) 28. **k:ii** —
• банан өсімдігі
• сияқты, ұқсас
29. **kpaapî** — ақ қакаду
30. **kîgha** — піскен
31. **mty:aa** — бал
32. **nkéli dnye** — ағылшын тілі
33. **ngwolo** — көз
34. **kémi kîgha nt:uu** — піскен манго

- (d) 35. **kpaapî tp:oo kpaapî tp:oo** — V. (жас Наполеон балығы)
36. **mbóó** — II. (аспан)
37. **mbóó nté** — VI. (көгілдір [сөзбе-сөз: ‘аспан сияқты’])
38. **mbóó p:uu nkéli** — IV. (ұшақ [сөзбе-сөз: ‘аспандағы кеме’])
39. **pê pê** — I. (қырықаяқ)
40. **taa** — III. (қызыл тотықұс)

- (e) Негізгі түстердің (қара, ақ, қызыл) атаулары сол түстегі зат есімнің қайталау жолымен құрылады. Басқа түстердің (жасыл, сары, көк) атаулары теңеу сөз тіркестері арқылы көрсетіледі (‘жас ағаш жапырақтары сияқты’, ‘піскен банан өсімдігі сияқты’).

13. **nkéli chêêpî pââ** — I. темір кесектері
14. **nkéli pi** — J. еуропалық, шетелдік (адам)
15. **tpile wee** — L. жәндік
16. **yî mbwii** — O. таяқ
17. **kémi nt:uu** — Y. (піспеген) манго
18. **k:ii miyó** — X. екі банан өсімдігі
19. **nkéli mbwaa** — Q. алкогольді сусын
20. **ngwolo nt:uu** — S. көз алмасы
21. **mbwaa** — Z. су
22. **mwi pê** — U. ішек құрты
23. **tpile pê k:ii kîgha nt:uu k:ii** — AA. сары жылан
24. **pi mbwii** — V. бойы ұзын, арық адам
25. **pi ntóó** — R. мәйім
26. **tpile pê yî kuu yââ k:ii** — T. жасыл жылан
27. **yî pââ** — W. ағаш діңдері

- (c) BB. (оның) ұлы — **tp:oo**
CC. жасыл — **yî kuu yââ k:ii**
DD. май — **kini**
EE. жас, шикі — **kuu**
FF. (піспеген) жеміс — **nt:uu**
GG. қара адам — **pi kpêdêkpêdê**
HH. Россел аралы — **Yéli**

Есеп 3. Зат есімдердің жекеше формаларынан көпше формаларын құрудың бірыңғай ережесі жоқ.

Есімдіктер:

- ki=** — I ж. жекеше түр
- kia=** — II ж. жекеше түр
- nu=** — III ж. жекеше түр

Етістік:

- **негіз**-**kura**: реалис (өткен шақ)
- **негіз**-**rii**: ирреалис (келер шақ)

Сілтеу есімдіктері (D):

- iina** — жекеше түр
- iipi** — жанды көпше түр
- iimi** — жансыз көпше түр

Сөз тәртібі (реалис):

- $S V \begin{pmatrix} O (IO) \\ (IO) O \end{pmatrix}$ (S — бастауыш, V — баяндауыш, O — толықтауыш, IO — жанама толықтауыш)
- D N (N — зат есім)
- X Y (X — иегер, Y — иелік)
- $D_X Y X$

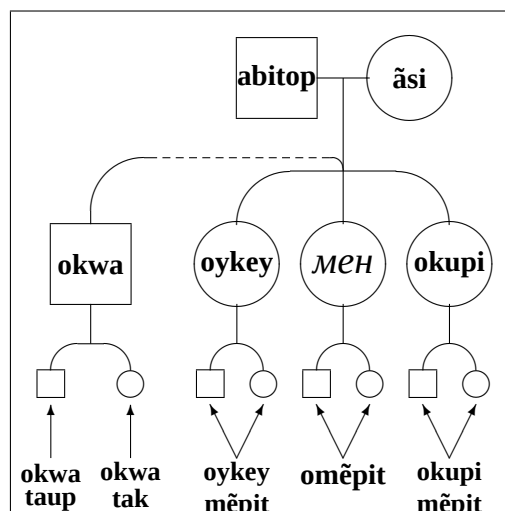
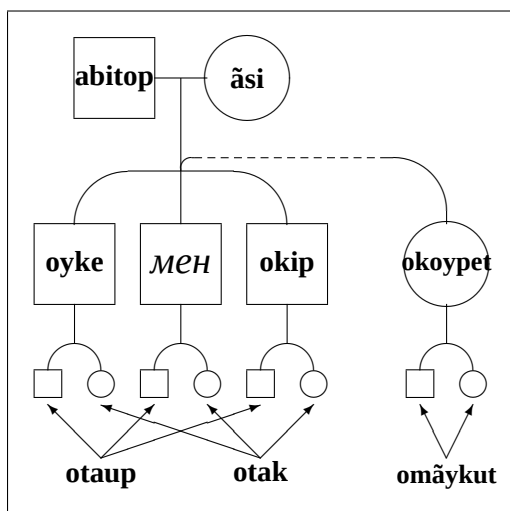
Сөз тәртібі (ирреалис): етістіктен тікелей келетін зат есімді тіркес толығымен немесе жартылай ығысады.

реалис	→	ирреалис
S V N	→	S N V
S V X Y	→	S X Y V
S V D N	→	S D V N
S V D _X Y X	→	S D _X Y V X
(есепте берілмеген)	→	S D _Y V X Y
(есепте берілмеген)	→	S D _Y V D _X Y X

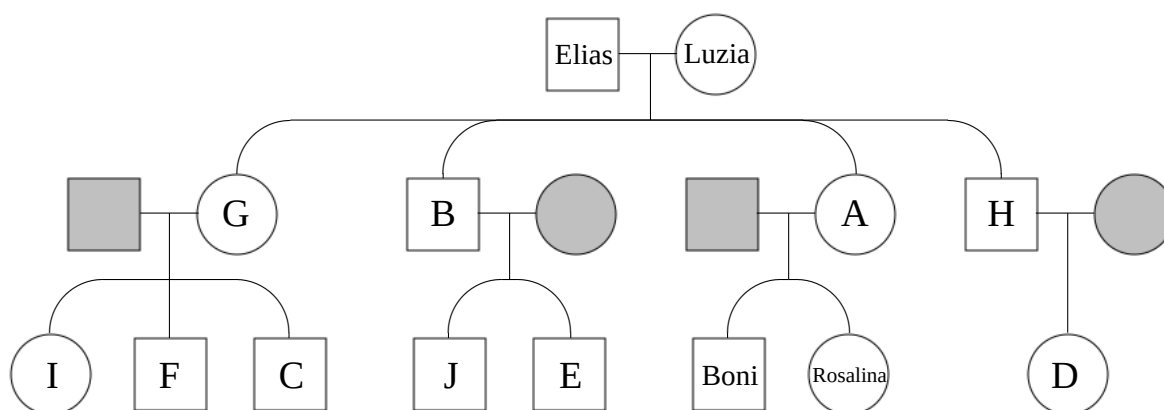
- (a) 17. **kia=iipi siwñrarñi mñisaji paaajuuyaari** — Сен әйелдің бұл мұғалімдеріне кіріп шығасың.
18. **nu=nikikura Leo paapaaja** — Ол Леоның балығын көрді.
19. **ki=iina masñtiirñi mñisaji iimina** —
Мен әйелдің бұл каноэсін сатамын.
Мен бұл әйелге каноэ сатамын.
20. **ki=iipi kariñiirñi iina mira ikwani** — Мен бұл ер адамның бұл балаларының қамын ойлаймын.
- (b) 21. Сен бұл балалардың каноэлерін сатып алдың.
kia=masñikura iipi iiminaka mira
22. Сен мұғалімнің жібін жыртасың.
kia=paaajuuyaana iipyi isikirii
23. Мен бұл әйелдердің үйін сатып аламын.
ki=iipi iita masñirñi iitimira
24. Ол Имага бұл кітаптарды сатады.
nu=iimi masñtiirñi simiimiya Ima
nu=Ima masñtiirñi iimi simiimiya
25. Мен бұл ер адамдардың бұл каноэсін жөндеймін.
ki=iina irikatajuurñi iipi iimina ikwaniwiya

Есеп 4.

аға ≡ немере аға | туған апа ≡ немере апа
іні ≡ немере іні | қарындас / сіңлі ≡ немере қарындас / сіңлі

(a)

(b) Boni > Rosalina > 10 (D) > 5 (I) > 6 (F) > 8 (J) > 9 (E) > 7 (C)

- (c) (i) oykey mēpit
(ii) oykey
(iii) okoypet
(iv) okip
(v) okwa
(vi) otak

Есеп 5. Ережелер:

- Сөз тәртібі: мезгіл үстеуі етістік.
- Түр/Шақ:

түр	аяқталмаған (іс-әрекет созылмалы)	аяқталған (іс-әрекет қысқа мерзімді)
шақ	- өтпеген (мен қазір оларды шақырып жатырмын) - өткен (мен бір апта бұрын оларды шақырып жаттым)	- жақын өткен (мен кеше оларды шақырдым) - өткен (мен бір апта бұрын оларды шақырдым)

- Етістік формасының құрылымы:

1. толықтауыш:

түр	аяқталмаған	аяқталған
I ж. жекеше түр	wə-	zw-
I ж. көпше түр	n-	nzn-
II ж. көпше түр III ж. көпше түр	e-	th-

3. түбір:

түр	аяқталмаған	аяқталған
көру	-mar-	-mar-
қайтару	-brig-	-brim-
ұстау	-fath-	-faf-
кездестіру	-wagr-	-waf-
шақыру	-bräkn-	-s-

2. түр = аяқталған: **-ä-** (**-äCa-** > **-eCa-**;
C — дауыссыз дыбыс)

4. түр = аяқталмаған: **-w-**

5. шақ = өткен (бір апта бұрын): **-a-**

6. бастауыш:

I ж. жекеше түр	-é (-aé > -a)
I ж. көпше түр	-e (-ae > -ake)
II ж. көпше түр = III ж. көпше түр	-th (-wth > -wrth)

Жауаптар:

- (a) 15. Сендер кеше мені ұстадыңдар. **kayé zwefafth**
 16. Мен бір апта бұрын сендерді шақырдым. **nümä thäsa**
 17. Сендер қазір мені ұстап жатырсыңдар. **zena wofathwrth**
 18. Олар бір апта бұрын бізді кездестірді. **nümä nznewafath**
- (b) 19. **nümä nbrigwath** Сендер бір апта бұрын бізді қайтарып жаттыңдар.
 Олар бір апта бұрын бізді қайтарып жатты.
 20. **kayé thefafé** Мен кеше сендерді ұстадым.
 Мен кеше оларды ұстадым.
 21. **nümä emarwa** Мен бір апта бұрын сендерді көріп жаттым.
 Мен бір апта бұрын оларды көріп жаттым.
 22. **kayé nznäbrimth** Сендер кеше бізді қайтардыңдар.
 Олар кеше бізді қайтарды.